

בין לנוח ולהתחדש

ברברה אנדרס

שנת שמיטה לפי המסורת היהודית, מאפשרת לאדמה לנוח מהתערבות האדם, ומאפשרת לטבע להתחדש. המערכות האקולוגיות יכולות להתאושש מהתערבות האדם, צמחי הבר יכולים לגדול מחדש ובעלי החיים יכולים לחזור לשדה. כך חוזר האיזון האקולוגי. בגלל הצמיחה המחודשת של פרחי הבר בשדה, האדמה מקבלת בחזרה את החומרים הנחוצים והיא יכולה להיות שוב פורייה בעבור גידולי השדה. במשך דורות רבים נשמרה כך פוריות האדמה למען החקלאי המקומי המסורתי. החקלאי הקדום, מתוך הכרה עמוקה והתבוננות בטבע, הבחין בתלותו בטבע והבין את חשיבות השמירה על המשאבים הטבעיים לדורות הבאים. העניים יכלו להתאושש במשך השנה כי גבולות השדה הפרטיים נמחקו והם יכלו לאכול מכל מה שגדל בשדה.

תרבויות שלא ידעו לשמור על המערכת האקולוגית והחברתית המקומית, קרסו, ואנשיהן נאלצו לעבור למקום אחר. דוגמה לכך הם איי הפסחא שנהנו מצמיחה כלכלית ותרבותית מרשימה. בגלל ניצול יתר של משאבי הטבע, קרסו המערכות הטבעיות, האדמה לא נתנה יותר יבולים וכתוצאה מכך נעלמה גם התרבות המפוארת של איי הפסחא, והם שממו לעד. בתרבויות אפריקניות מסוימות נהוג גם היום, שאחרי כמה שנים של עיבוד חקלאי, כל השבט נודד למקום אחר. כך יכולה האדמה להתאושש, בעלי החיים חוזרים ואיזון המערכת האקולוגית נשמר לדורות רבים.

שנת השמיטה המסורתית יכולה להיות השראה מרעננת בתרבות המערבית של היום. בה, רוב בני האדם נמצאים הן במרוץ מתמיד אחרי צריכה, שגורמת לבזבז משאבים טבעיים עולמיים, והן במרוץ אחרי הישגים אישיים וחברתיים המגדילים את הפערים החברתיים. במסורת היהודית, לא רק האדמה נחה בשנת שמיטה. גם האדם נח מעבודתו הרגילה החקלאית ומתפנה לעיסוקים אחרים ולענייני הרוח. זו הזדמנות לכל אחד לבחון את האיזון הפנימי והחיצוני שלו.

אריך פרום, פילוסוף ופסיכולוג מהזרם ההומניסטי, דן במהות המילים "יש לך", "להיות", "לעשות ולנוח" בספרו "בעלנות או מימוש עצמי" (To Have or to Be) Erich Fromm. הוא טוען שכדי שהחברה האנושית תמשיך להתקיים, נחוץ שינוי תפיסה מהותי של כל אחד בפני עצמו מתוך יכולת התבוננות והקשבה עמוקה פנימית אישית, חברתית, סביבתית וטבעית. הוא טוען שבמרוץ אחרי הישגים טכנולוגיים וכיבוש הטבע המוגזם, אנו מתרחקים מעצמנו, מאבדים את הקשר עם החיים עצמם ואת הבנת החיים - ההבנה מה זה להיות ולחיות. הוא טוען שגם באמצעות בחירת המילים היומיומיות, יש תפיסה שמעודדת את הצריכה ואת המרוץ ואנו שוכחים מה זה להיות ולחוות דברים אמתיים.

במסורת היהודית, שנת השמיטה היא שנת מנוחה לאדם ולהתערבותו בטבע, יחד עם השבת ויום הכיפורים, שגם הם ימים אקולוגיים, שנועדו ליצירה מחודשת של הרוח במהותה העכשווית ותפיסה יומיומית של איזון בין עשייה, מנוחה והתחדשות.

האיזון היומיומי בין מנוחה ועבודה, בין עשייה ובין הנחה לדברים לקרות, היכולת להתבונן, להאזין ולחלום בזמן מנוחה, מאפשר לנו להיות ולפעול בכוחות יצירתיים חיוביים ומתחשבים עם עצמנו והסביבה. פתגם של הפילוסוף הסיני לאו תזה אומר: "הדרך לעשייה היא קודם כול "להיות". בגן הילדים אנו מאפשרים איזון בין עשייה ומנוחה ונותנים מקום להתחדשות הכוחות הפנימיים של כל ילד באמצעות פעולות חינוכיות מגוונות. נעניק לילדים מקום זמן להתבונן ולהאזין לסביבה. למשל, ספסלים, פינות מנוחה עם ערסלים בגינה ובתוך הגן. בטיול נוכל לפעמים ללכת בשקט כדי שנוכל לשמוע מה מתרחש בסביבה. בקבוצות קטנות, נקשיב לדברי החברים בגן. בכל יום נאפשר לילדים לשחק זמן ממושך במרחבים טבעיים ובחומרים פתוחים (materials open ended) אתנחתא חשובה שבה הילדים יכולים להטמיע רשמים חיצוניים מדברים שהם חוו, ראו, ושמעו ולתת להם ביטוי פנימי מתוך עולמם.

עוד על חינוך סביבתי בשנת שמיטה